

(Ne)trajnostne olimpijske igre: študija primera Pariz 2024

Abstract

The (Un)Sustainable Olympics: the Paris 2024 Case Study

This article examines the sustainability aspects of the Paris 2024 Olympic Games through a sociological lens, focusing on a critical analysis of this mega-event. Despite the fact that the organisers of the Paris Olympics are putting green rhetoric at the forefront and hailing the event as “the most sustainable Games ever”, this paper highlights the gap between their claims and the reality on the ground. We note that the promises of “green Games” are based on a narrow understanding of sustainability, which includes environmental aspects but forgets social ones. From a spatial sociological perspective, we use the concepts of urban regeneration, gentrification and social exclusion to draw attention to the consequences of interventions in both the physical and the social environment on local populations. The case study shows that sustainable practices are often selective and not sustainable for all. The Olympic Games are thus seen as a spatial and social phenomenon that not only showcases sporting participation, but is also reflective of the significant impact that urban transformers like it can have on the local space. The article sets the basis for a critical reflection on sport events and their impact on society, encouraging an analysis of long-term effects rather than just research at the time of the event itself.

Key words: Olympic games, sustainability, infrastructure, sport

Staša Kolar is a sociology student at the Faculty of Social Sciences. She is interested in spatial sociology, sociology of sport and sociolinguistics. In the past, she has presented her research at an international scientific conference in Maribor and at a conference of the Sociological Society of Slovenia. Since 2023, she has been the project manager of the SocioKlub, the student sociological society, and is also active in student politics, where she has been a member of the student council, the stu-

dent affairs committee and the student representative of the Department of Sociology. In her spare time, she works as a judo coach, from which she draws inspiration for a number of research projects. E-mail: stasa.kolar@gmail.com.

Enej Marinič graduated from the Faculty of Logistics in 2022, where he received the Best Graduation Thesis Award for his final thesis. After completing his undergraduate studies, he published a paper on RTL UWB technology with his mentor Dr Brigita Gajšek and co-mentor Dr Simona Šinko. He is now continuing his studies at the Faculty of Economics in Maribor. Enej is very involved in sports as he is a permanent member of the Slovenian judo team, which he represented at the 2024 Olympic Games. E-mail: enejmarinic98@gmail.com.

Povzetek

Članek obravnava trajnostne vidike olimpijskih iger v Parizu 2024 skozi sociološko prizmo in se osredotoča na kritično analizo omenjenega mega dogodka. Kljub temu da so organizatorji pariških olimpijskih iger v ospredje postavili zeleno retoriko in dogodek oklicali za »najbolj trajnostne igre doslej«, ta prispevek opozarja na razkorak med njihovimi trditvami in dejanskim stanjem. Ugotavlja, da so obljube o »zelenih igrah« utemeljene na ozko razumljenem terminu trajnosti, ki zajema okoljske vidike, družbene pa pozablja. S prostorsko-sociološke perspektive s pomočjo konceptov urbane regeneracije, gentrifikacije in socialne izključenosti opozarja na posledice, ki jih ima poseg v tako fizično kot družbeno okolje na lokalno prebivalstvo. Študija primera nam prikaže, da so trajnostne prakse pogosto selektivne in niso trajnostne za vse. Olimpijske igre so tako videne kot prostorski in družbeni fenomen, ki ne prikazuje le športnega udejstvovanja, temveč se odraža tudi širše, kot urbani transformator, ki pomembno vpliva na lokalni prostor. Članek postavlja osnovo za kritični razmislek o športnih dogodkih in njihovih vplivih na družbo, pri čemer spodbuja analizo dolgotrajnih učinkov in ne le raziskovanje v času dogodka samega.

Ključne besede: olimpijske igre, trajnost, infrastruktura, šport

Staša Kolar je študentka sociologije na Fakulteti za družbene vede. Zanimajo jo tematike s področja prostorske sociologije, sociologije športa in sociolingvistike. V preteklosti je svoje raziskovalno delo predstavila na mednarodni znanstveni konferenci v Mariboru ter konferenci Sociološkega društva Slovenije. Od leta 2023 zaseda vlogo projektne vodje pri študentskem sociološkem društvu Socio-Klub, aktivna pa je tudi v študentski politiki, kjer je v preteklih letih sodelovala v študentskem svetu, v komisiji za študijske zadeve ter delovala kot predstavnica študentka katedre za sociologijo. V prostem času deluje kot trenerka juda, kar ji služi kot navdih za številna raziskovalna dela. E-mail: stasa.kolar@gmail.com.

Enej Marinič je leta 2022 diplomiral na Fakulteti za logistiko, kjer je za svoje zaključno delo prejel nagrado za najboljšo diplomsko delo fakultete. Po zaključku dodiplomskega študija je s svojo mentorico dr. Brigito Gajšek in somentorico dr. Simono Šinko izdal članek o tehnologiji RTL UWB. Sedaj svoj študij nadaljuje na Ekonomski in poslovni fakulteti v Mariboru. Eneja v veliki meri zaznamujejo športne vode, saj je stalni član slovenske judoistične reprezentance, s katero je leta 2024 odpotoval na olimpijske igre v Pariz. E-mail: enejmarinic98@gmail.com.

Uvod

Mega dogodki (ang. *mega-events*) s seboj v specifičen prostor in čas, v katerem se odvijajo, prinašajo številne tako majhne kot velike spremembe (Smith, 2012). Primer takšnega dogodka so tudi olimpijske igre, ki se odvijajo vsaka štiri leta in veljajo za enega izmed najbolj znanih in uveljavljenih mega dogodkov na svetu. Države tekmujejo za dodelitev naziva države gostiteljice v želji, da se okoristijo s slovesom, prepoznavnostjo, številnimi investicijami in predvsem z urbano zapuščino, ki naj bi, vsaj v teoriji, pomenila izboljšanje kvalitete življenja rezidentov mesta (Kassens-Noor, 2016: 393). Prav potencial za ekonomske, družbene in politične spremembe je razlog za povečano pozornost temu športnemu dogodku (Tasci in dr., 2019).

Čeprav so olimpijske igre zdaleč največji športni dogodek, ki vključuje različne športne panoge, se njegova širitev le še nadaljuje. Povečuje se ne le število športnih panog, temveč tudi kvantiteta sodelujočih reprezentanc (Preuß in dr., 2019) ter število tekmovalcev in podpornega osebja (Grant Long, 2013). Vedno obširnejši dogodek in želja po organiziranju »najboljših iger doslej« od organizatorjev zahtevata vse večje izdatke, da si mesto oziroma država v prvi vrsti sploh zagotovi zmago v izbornem procesu in kasneje uresniči svoje želje in obljube pri organizaciji tega dogodka (Kassens-Noor, 2016). Nov, povečan format olimpijskih iger zahteva vse večje obveznosti s strani države gostiteljice, kar vključuje tudi vse večje finančne vložke za infrastrukturne potrebe. V večini primerov obstoječa infrastruktura ne zadostuje potrebam in direktivam, ki jih postavlja Mednarodni olimpijski komite (v nadaljevanju MOK), kar kljub nedavni omejitvi na 28 športnih panog brezpogojno pomeni gradnjo nove, obsežne in moderne infrastrukture ali vsaj prenovo obstoječe (Grant Long, 2013).

Velike infrastrukturne potrebe pomenijo visoke stroške, zato je iskanje alternativnih pristopov k temu v porastu. Visoki niso le stroški, temveč tudi njihov ogljični odtis in netrajnostni značaj (Smith, 2012). V zadnjih organizacijah iger tako na popularnosti pridobivata modifikacija že obstoječih poslopij in postavitev začasnih objektov. Slednje naj bi od gostiteljice zahtevalo za vsaj polovico manjše stroške, kot to zahteva gradnja novih dvoran. Alternativni pristopi pridobivajo na popularnosti že zaradi svoje okolju prijazne narave in nižjih stroškov, hkrati pa so priljubljeni tudi med prebivalci države gostiteljice, saj naj ne bi imeli dolgotrajnega fizičnega vpliva na njihovo neposredno okolje, nižji stroški pa v manjši meri vplivajo na projekte, ki se odvijajo neodvisno od olimpijskih iger (Grant Long, 2013).

Povezovanje športa in trajnosti je sicer dokaj novo področje, s katerim se raziskovalci ukvarjajo šele od leta 1980 dalje (Lenskyj, 2000: 155), kljub temu pa ta tematika v zadnjih letih prevzema vodilno vlogo v številnih študijah. Tako se dr-

žave gostiteljice trudijo, da bi organizirale trajnostne igre; igre, v katerih prednjačijo trajnostne spremembe in posegi v okolje, ki za seboj pustijo korist za uporabnike po dogodku, prebivalce (Smith, 2012: 36–65). Že leta 1991 je MOK izrazil svojo skrb glede varstva okolja (Doupona in Petrović, 2000: 215), v primeru olimpijskih iger v Parizu 2024 pa je zelena retorika prevzela vodilno vlogo (Paris 2024, b. d.; Poole, 2024; Varley in Lockwood, 2004). V dokumentu, ki so ga izdali organizatorji 33. izvedbe olimpijskih iger, z naslovom *The Legacy and Sustainability plan for the Paris 2024 Olympic and Paralympic Games* je zapisano, da bodo igre ekološko odgovorne, da bodo izkoriščale trajnostne rešitve, spodbujale regionalno rast in privlačnost regije ter hkrati izboljšale kvaliteto življenja njenih prebivalcev (Paris 2024, 2024c). S tem in temu podobnimi dokumenti je tako v javnost prišla podoba »zelenih iger«, najbolj trajnostnih iger do sedaj.

Prav preplet popularnega trajnostnega diskurza in olimpijskih iger, ki sicer po svoji definiciji precej odstopajo od trajnostnih praks, vzbuja zanimanje o odnos med tema pojavoma in uspešnostjo izvedbe. V članku tako raziskujemo teoretično ozadje mega dogodkov in urbane regeneracije s prostorsko-sociološke perspektive. Sprašujemo se, ali so lahko olimpijske igre (družbeno) trajnostni projekt z vidika infrastrukturnih sprememb v državi gostiteljici. Prepletava globalno-lokalne koncepte, pri čemer globalnega ne postavlja v nasprotje lokalnemu, temveč razmišlja v smeri glokalizacije (Mlinar, 2012). Kot vodilna nit članka služi študija primera olimpijskih iger v Parizu leta 2024 in pristopov k revolucioniranju olimpijskih praks.

Teoretični okvir

Šport se ne odvija v vakuumu, temveč je odsev dogajanja v širši družbi. Tako je moč znotraj športa opazovati hierarhične odnose (Vogrinc, 2012), potrošniška razmerja, globalizacijske tokove (Rutar, 1997) in ostala družbena dogajanja. Ko se osredotočimo na šport kot »institucionaliziran/o/ oblik/o/ rekreacije, pri kateri posamezniki nimajo za cilj zgolj ohranjanja fizične kondicije in dobrega počutja, ampak doseganje rezultatov, ki pomenijo takšno ali drugačno koristoljubje« (Rutar, 1997: 174), se ne moremo izogniti analizi največjih športnih organizacij in njihovim mega dogodkom, med katere sodijo olimpijske igre.

»Mega dogodki so premestljivi, časovno omejeni dogodki, ki privlačijo veliko število obiskovalcev, imajo močan medijski vpliv ... terjajo visoke stroške in predstavljajo veliko breme za okolje in populacijo na območju, kjer so organizirani« (Müller, 2018: 628). Večji ko je dogodek, večji je torej njegov vpliv. Učinke iger je tako moč opazovati v času trajanja samega dogodka, zanemariti pa ne smemo

niti njihovega vpliva v času pred in po samem dogodku (Kassens-Noor, 2016). Dolgoročni vplivi so tisti, ki številne naravovarstvenike najbolj skrbijo, hkrati pa je pomanjkanje dolgoročnega načrta škodljivo za lokalno okolje in njegove prebivalce. Mega dogodki kot nosilci globalizacijskih tokov namreč pomembno vplivajo na oblikovanje lokalnega okolja, zato lahko govorimo o procesu glokalizacije (Zembri-Mary, 2022). Globalizacijski vplivi se kažejo predvsem s številnimi pretoki, ki se zgodijo v času dogodka. Opazujemo lahko številne migracije tako športnega osebja kot tudi gledalcev, kar prikazuje etno pretok, hkrati pa s selitvijo prihaja tudi do idejnega pretoka. Ko gre za organiziranje mega dogodkov, ne smemo pozabiti finančnega pretoka, kamor sodijo investicije in sponzorske pogodbe, ter tehnološki pretoka, ki opisuje pretok tako športne opreme kot tudi velikih kompleksov, ki so potrebni za izvedbo spektakla. Slednja sta torej tista, ki nas v kontekstu tega članka najbolj zanimata, saj se neposredno nanašata na urbane spremembe v državi gostiteljici (Rutar, 1997). Finančni in tehnološki pretok imata v sklopu olimpijskih iger moč, da: »ustvari/ta/ urbano zapuščino, ki katalizira dolgo planirani razvoj« (Kassens-Noor, 2016: 396), in »služi/ta/ kot uporabno orodje za revitalizacijo in ponovni razvoj mest« (Coaffee v Kassens-Noor, 2016).

Ob pripravi infrastrukturnega načrta in urbane regeneracije ali celo revitalizacije je torej v program treba vključiti tako potrebe dogodka kot potrebe fizičnega in družbenega okolja, v katerem bodo gradnje obstale, ko se bo dogodek iztekel. Njegova omejenost tako sproži številna nova vprašanja o tem, kje in kako organizirati, da bo dogodek obstojen, trajnosten in bo izboljšal kakovost življenja na lokalnem območju (Lenskyj, 2000). Jan Gehl (2022: 198) opozarja, da: »če hočemo, da bodo mesta in stavbe v spodbudo ljudem, da pridejo in ostanejo, potem je treba človeško merilo obravnavati na novo in dosledno«.

Smith (2012) eno izmed pomembnih odločitev pri pripravi projekta vidi v pristopu k regeneraciji – prvi pristop, pri katerem dogodek vodi regeneracijo (ang. *event-led regeneration*), in drugi, pri katerem je dogodek tematsko povezan z regeneracijo (ang. *event themed regeneration*). Pristopa torej izhajata iz dogodka kot takega, pri čemer je v primeru, ko dogodek vodi regeneracijo, značilna gradnja nove in/ali adaptacija že obstoječe infrastrukture, kjer je ključnega pomena to, da je gonilna sila spremembe dogodek kot tak, medtem ko gre pri tematsko povezani regeneraciji za spremembe, ki sicer temeljijo na dogodku, a so vključene v širšo strategijo okolja, ki presega sam dogodek. Fizične spremembe v okolju so torej narejene v imenu dogodka, vendar za njegovo izvedbo niso nujno potrebne. Gre za izkoriščanje investicij in pozornosti, ki jih s seboj prinaša mega dogodek, v smeri urbanega razvoja v širšem smislu (Smith, 2012: 9–11, 58–61).

Pomembna ni le gonilna sila za izvedbo, temveč so pomembne tudi prostorske zmožnosti. Te vplivajo na to, kako so razporejene dvorane; te so lahko bodisi

v koncentriranem območju bodisi razkropljene po metropoli (Smith, 2012: 82). Po mnenju Beriatosa in Gospodinija (v Smith, 2012: 82) je nasičenost objektov na manjšem območju boljša izbira, saj prinaša več pozitivnih posledic in boljše urbano podobo. Zgoščena gradnja v samem mestnem jedru ima kljub svojim pozitivnim lastnostim negativno stran, saj so z obsežnimi potrebami dogodka v slabšem položaju kulturna dediščina, zgodovinska poslopja in podoba mesta. V staro mestno jedro se gradi moderne dvorane, ki odstopajo od že obstoječe vizualne podobe, pomanjkanje prostora pa lahko pomeni celo žrtvovanje zgodovinskih stavb za korist kratkotrajnega dogodka. Drugi pristop, ki predvideva gradnjo v različnih delih mesta, lahko spodbudi napredek ne le ene, ampak več različnih, običajno deprivilegiranih četrti. Sočasni razvoj omogoča nižje razslojevanje družbe in vzporedni napredek. Koncentracija infrastrukture je le ena od skrbi, ki jo na svoja pleča dobijo organizatorji. Odločiti se morajo namreč tudi med centralnim in perifernim območjem, pri čemer centralno v številnih primerih že premore določen del potrebne infrastrukture, kljub temu pa periferno prispeva k večji svobodi gradnje. Zaradi večje prostorske dostopnosti je mogoče zgraditi povsem nova naselja in dodobra izkoristiti potencial še ne doseženega območja. Nevarnost te odločitve leži v nepopolnosti izvedbe, ki nastane zaradi kratkotrajnega in ne dolgoročnega pogleda. Brez gradnje podpornih objektov, kot so trgovine ali bencinske črpalke, je takšen načrt obsojen na neuspeh. Gradnja na perifernih območjih je brez pozornosti in dodatnih investicij v prihodnosti lahko videna kot beli slon iger, ki s seboj ne prinaša koristoljubja (Smith, 2012: 68–87).

Zaradi prestiža in koristi, ki jih vlada in privatni sektor vidijo v igrah, pogosto prevzamejo pobudo, pri tem pa ne upoštevajo potreb lokalnega prebivalstva in celo zanemarjajo osnovne človekove pravice. Tako se je na olimpijskih igrah leta 2016 v Riu de Janeiru, kjer so za potrebe iger porušili barakarska naselja, povečala revščina, posledično pa se je poglobil razkorak med bogatim in revnim prebivalstvom (Henderson, 2017: 368–374). Brazilski primer je sicer eden od bolj drastičnih in medijsko pokritih primerov negativnega vpliva olimpijskih iger na lokalno prebivalstvo, vendar primer ni osamljen. Čeprav so se organizatorji olimpijskih iger po letu 2000 usmerili v regeneracijo in urbano transformacijo deprivilegiranih mestnih četrti, raziskave še zmeraj pričajo o negativnih posledicah mega dogodka. Danes naj bi bili načrti usmerjeni bolj dolgotrajno, lahko bi rekli celo trajnostno, poleg fizičnega napredka pa naj bi v poštrev vzeli tudi družbeno regeneracijo (Smith, 2012: 58–61).

Lenskyj (2000: 105) ugotavlja, da se projekti, povezani z mednarodnim dogodkom, realizirajo v precej krajšem času, kot bi se, če bi se ga lotili neodvisno od njega, kar je mogoče le z zakasnitvijo ostalih javnih projektov. Podaljšana časovnica javnih projektov je v očeh prebivalcev videna negativno, novi projekti pa

podležijo negativni percepciji. Neodobravanje prebivalstva se še dodatno poglobi, ko stroški olimpijskega projekta presežejo pričakovanja in tako postanejo njihovo breme v obliki davkov. Med največjimi in najpomembnejšimi projekti je olimpijska vas, ki mora imeti prostor za več kot 10.000 športnikov in podpornega osebja. Ta naj bi pogosto služila v podporo lokalnemu prebivalstvu po izteku iger, kljub temu pa se pogosto izkaže, da se predvidena neprofitna stanovanja spreobrnejo v stičišče velikih investicij in dohodka, ki pokrije izgubo, ki je nastala med igrami (Lenskyj, 2000: 104–106). Tako gradnja olimpijske infrastrukture v okolici deprivilegiranih območij ne zadostuje kriterijem, ki bi omogočili njen obstoj ali njen trajnostni značaj. Brez uspešne integracije v lokalno okolje in zadostitev potreb družbe obstaja bojazen, da športni kompleks ostane le mehurček, odrezan iz svojega okolja, in služi le kot spomin na igre (Smith, 2012: 87–89).

Stanovanjska problematika v času tik pred in med igrami doseže nove razsežnosti. Zaradi povečanega pretoka turistov in želje lastnikov nepremičnin pride do prestrukturacije in krize na nepremičninskem trgu. Velik del najemodajalcev se odloči za kratkotrajno oddajo stanovanj po precej višjih cenah, kar dokazuje porast oglasov na portalu Airbnb. Takšne in podobne odločitve lahko sprožijo proces gentrifikacije (Zembri-Mary, 2022). Do gentrifikacije pride predvsem zaradi odločanja od zgoraj navzdol (ang. *top-down structure*), ki spreminja fizično okolje skladno z željami deležnikov (ang. *stakeholders*). Mega dogodki se tako pogosto izkažejo za platformo, ki že tako bogatim omogoči še večji odskok, kar poglobi razlike v družbi in pogosto pripelje v privatizacijo (Gogishvili in Harris-Brandts, 2020).

Na družbeno revitalizacijo je torej težko gledati brez analize ekonomskega ozadja. Ekonomski vplivi za morebitno državo gostiteljico se začnejo kazati že v času izbornega procesa, pri povprečno osmih letih pred samo izvedbo dogodka pa pride do znatnega povečanja naložb, potrošnje in proizvodnje za zadovoljevanje potreb projekta (Bruckner in dr., 2013). Cena organizacije olimpijskih iger je merjena v milijardah, pogosto celo več deset milijardah dolarjev, kar predstavlja veliko breme v letnem proračunu gostiteljice (Henderson, 2017: 368). Ker letni proračun le s težavo zadovolji potrebe mega dogodka, je ta viden kot uspešna platforma za mobilizacijo korporativne elite in lokalnih politikov v dobičkonosna zaveznitva (Lenskyj, 2000: 96).

Pozornost zaveznitva korporativne elite in lokalnih politikov je usmerjena v infrastrukturni razvoj, kamor se zlivajo največje vsote denarja. Da bi zadovoljili potrebe iger, gradijo nove stadione, medijska središča in transportne poti. Gre torej za projekte, ki posegajo v fizično okolje, hkrati pa puščajo posledice za lokalno prebivalstvo in vplivajo na kakovost življenja (Müller, 2018). Ko govorimo o infrastrukturnih potrebah, se najpogosteje analizira težave z gradnjo novih

ekstravagantnih dvoran. Ker te niso prilagojene potrebam lokalnega prebivalstva, pogosto razpadejo, cena njihove izgradnje skupaj z visokimi stroški vzdrževanja pa podleže kritikam. S to kritiko v mislih se v najnovejših izvedbah mega dogodkov organizatorji usmerjajo v gradnjo začasnih objektov, obnovo že obstoječih stadionov ali celo v adaptivno prenovu (ang. *adaptive reuse*) stavb, katerih prvotna gradnja ni bila namenjena zadovoljevanju olimpijskih potreb. S tem se želijo izogniti tako imenovanemu efektu belega slona, do katerega pride zaradi gigantizma olimpijskih iger brez pozornosti na longitudinalne potrebe neposrednega okolja. Poleg regeneracije že obstoječih dvoran, začasnih objektov, spremembe namembnosti stavb in predvidevanja rabe objektov v prihodnosti se je belemu slonu mogoče izogniti z gradnjo satelitskih vasi (Smith, 2012: 61–79).

Potrebni je več sto projektov, kar že v osnovi predstavlja breme, dodatno oviro pa predstavlja koordinacija različnih želja in potreb, ki jih imajo v procesu različni deležniki (Preuß in dr., 2019). Vlada si želi zapuščino iger, ki bo samooskrbna in ki ji bo sledil gospodarski razvoj, razne (športne) organizacije si želijo infrastrukturo in ostale vložke, ki bodo nadgradili in pomagali njihovi dejavnosti, lokalni prebivalci, ki igrajo vlogo končnih uporabnikov olimpijske zapuščine, pa si želijo trajnostne zasnove prizorišč, ki jim bo dovoljevala uporabo še dolgo po izteku dogodka. Želja po trajnostnem organiziranju mega dogodkov torej običajno prihaja od spodaj navzgor, četudi se prebivalstvo v resnici ne zaveda, da gre za trajnostne zahteve, saj so njihove želje usmerjene v dobrobit ljudi in njihovih potomcev (Smith, 2012: 65). Kot končni uporabniki so prav lokalni prebivalci tisti, od katerih je odvisna prihodnost infrastrukture, zgrajene v času iger. Za obstoj teh objektov in njihovih pozitivnih vplivov na lokalno okolje je nujna skladnost objekta tako s fizičnim okoljem kot s potrebo in lastnostmi tamkajšnje družbe, hkrati pa morajo zadostiti ekonomski strukturi in finančnemu načrtu (Smith, 2012). Olimpijske igre 2016 v Riu so bile ponovno primer neuspešnega povezovanja novozgrajene infrastrukture s potrebami populacije v času po izteku iger. Kljub statusu najdražjih poletnih olimpijskih iger v zgodovini organizacije moderne izvedbe so se njihove gradnje izkazale kot žrtev učinka belega slona. V akvatični center so vložili 50 milijonov dolarjev, namesto kvalitetne in dolgo obstojne dvorane pa je s 50-milijonsko investicijo prišlo do številnih zapletov. Že v času olimpijade so bili odpovedani številni treningi in celo eno izmed tekmovalj, saj je močan veter odnesel del strehe. Po zaključni slovesnosti naj bi akvatični center služil kot element izboljšanja kvalitete življenja Brazilcev, a je ta propadal, predvideni projekti pa so zastali za več let (Otto, 2017). Podobna situacija se je zgodila 12 let pred brazilskimi igrami, ko so se igre vrnile v Grčijo, začetnico modernih olimpijskih iger. Odbojarski stadion je danes zatočišče brezdomcev, njegovo propadlo stanje pa je tako slabo, da ne privablja niti turistov. Previsoki stroški iger so v primeru Aten vplivali ne le na

ново zgrajeno infrastrukturo, ampak so oslabili državno ekonomijo do te mere, da so igre prepoznane kot eden glavnih faktorjev za finančno krizo, ki je sledila (France24, 2024).

Metodologija

Kot osrednji del služi študija primera olimpijskih iger v Parizu leta 2024, ki so potekale od 6. julija do 11. avgusta 2024. Gre za analizo primarnih in sekundarnih virov s poudarkom na infrastrukturnih in prostorskih posegih z ekonomske ter predvsem sociološke perspektive.

Pariške olimpijske igre so izjemen primer preučevanja trajnosti, mega dogodkov in urbanega razvoja. Gre za samooklicane najbolj trajnostne igre doslej (Furness, 2024), katerih poseg v družbeno in fizično okolje naj bi se precej razlikoval od posegov, ki so jih uporabljali predhodniki. Z alternativnim pristopom k olimpijski infrastrukturi in dolgoročnim načrtovanjem so se nama zdele edinstven primer tega, kaj lahko postane stalna praksa prihajajočih mega dogodkov po vsem svetu. Želiva preveriti resničnost njihovih trditev o zelenih igrah in hkrati analizirati, v kakšni meri takšen pristop vpliva na lokalno prebivalstvo. Ali so igre res trajnostne – in če so, za koga?

Kljub temu da sta prav njihova aktualnost in njihova nedavna izvedba glavna razloga za izbor Pariza 2024 kot študije primera, pa je to tudi največja omejitev, s katero se srečujemo. Ker je od iger minilo le nekaj mesecev, je podatkov o teh igrah precej manj kot o drugih preteklih izvedbah iger, prav tako pa je njihov dolgoročni vpliv le projekcija in ne dejansko stanje.

Študija primera – Pariz 2024

Prve olimpijske igre so se odvile že leta 1896. Igre v Parizu so tako zaznamovale že 33. izvedbo poletne različice olimpijskih iger. Od 26. julija, ko je bila na sporedu otvoritvena slovesnost, do 11. avgusta, ko so se igre z zaključno prireditvijo končale, so bile vse oči uprte v 10.500 športnikov_{ic}, ki so tekmovali_e za naslov olimpijskih prvakov_{inj}. Čeprav je bila pozornost Parizu namenjena predvsem v obdobju treh tekmovalnih tednov, se je njegova olimpijska zgodba začela že s pridobitvijo naziva države gostiteljice 14. 9. 2017. Od tega dne dalje je organizacija potekala z željo, da organizirajo najbolj trajnostne igre doslej (International olympic committee, b. d.).

Organizatorji olimpijskih iger v Parizu so si za cilj postavili trajnostno organizacijo iger, ki bo služila kot vodilo za vse nadaljnje izvedbe. Da bi dosegli zastavljeni cilj, so si postavili finančno mejo za organizacijo iger, »le« 4,4 milijarde evrov, kar je skoraj 50 % manj od povprečja investicij preteklih edicij. Da bi ohranili nizke stroške in dokazali, da so mega dogodki lahko trajnostni, so k organizaciji pristopili drugače, kot so to naredile države predhodnice. Alternativni pristop je bil najbolj opazen na področju gradnje stadionov in olimpijske vasi, pri čemer so se osredotočili na razvoj okrožja Saint-Seine-Denis. Kot prvi organizatorji v zgodovini so na novo zgradili le 5 % za igre potrebne infrastrukture (Conexpo Con Agg, 2024; Paris 2024, 2024c).

Edina na novo zgrajena dvorana je bil akvatični center. V času iger so na tem prizorišču potekala tekmovanja treh športnih panog, a organizatorji so se v načrtovanje objekta podali s fokusom na trajnost in zupuščino ter uporabnost centra po končani olimpijadi. Pri načrtovanju prizorišča so upoštevali lokacijo, kjer bodo gradili, saj ima mestna četrt Seine-Saint-Denis veliko pomanjkanje športne infrastrukture. Tako so pod kategorijo regionalne rasti in napredka umestili cilj, ki se osredotoča na to, da bi v prihodnje v okrožju več otrok znalo plavati. Danes so 18., 19. in 20. četrt namreč okrnjene, ko govorimo o športnih centrih, ki omogočajo učenje plavanja, neznanje te spretnosti pa zajema med 58 in 93 % prebivalcev (Paris 2024, 2024c). Organizatorji so se zavedali, da akvatični center s 5000 sedišči, narejenimi iz reciklirane plastike (International olympic committee, 2024), ne bo uporabna zupuščina za četrt, zato so objekt zasnovali modularno. To pomeni, da bodo po koncu olimpijskih iger module sedišč odstranili, kar bo zmanjšalo število sedišč s 5000 na 2500, hkrati pa bo ta način gradnje omogočil, da bodo pridobili dva bazena, plezalne stene, igrišča za ekipne športe in fitnes. K vsestranskosti objekta so vključili ekološke materiale – reciklirano plastiko za stole, veliko lesenih elementov, recikliran gradbeni material in sončne celice, ki so pokrivale celotno streho objekta; vse to so izvedli s pomočjo francoskih podjetnikov, s čimer so podprli lokalno ekonomijo (Paris 2024, 2021; Paris 2024, b. d.).

Poleg ene na novo zgrajene dvorane je bilo med 35 športnimi objekti šest takšnih, ki so imeli značaj začasne gradnje. Ti so svoje mesto našli v samem središču mesta v okolici pariških turističnih znamenitosti, kar je gledalcem omogočilo izkustvo športnega dogodka in turističnega uživanja hkrati. Prav zaradi začasne gradnje so kljub neposredni bližini znamenitosti športni objekti fizično okolje pustili nepoškodovano in pripravljeno na vrnitev v vsakdanje življenje. Začasne gradnje so bile načrtovane tako, da sta njihova izgradnja in po končanih igrah odgradnja potekali po fazah, skozi katere bi zmanjšali poškodbe materiala, kar ne bi pustilo sledi na lokacijah, kjer so bile postavljene. Tako je material, uporabljen za začasno gradnjo, ponovno v uporabi, življenje pa teče dalje, kot da

tu nikoli ni bilo olimpijskega prizorišča. Kljub začasnosti gradenj so organizatorji zagotovili, da so bile gradnje povezane z električno mrežo mesta, ki zagotavlja energijo iz obnovljivih virov. Hkrati je bil celoten inventar, ki je bil uporabljen v začnih gradnjah, največjega energetskega varčnega standarda, celotna notranja oprema, uporabljena na prizoriščih, pa je bila po koncu distribuirana in ponovno uporabljena. Ta načela so vpeljali na vseh ravneh iger, saj so želeli čim bolj zmanjšati odpadke iger skozi krožno gospodarstvo (Paris 2024, 2024c; Florian, 2024).

Za olimpijske igre v Parizu so uporabili pet olimpijskih vasi, od tega so bile štiri vasi satelitske. Od satelitskih vasi je bila ena stacionirana na križarki na Tahitiju, za ostale tri so bili uporabljeni že obstoječi hoteli v bližini prizorišč. Organizatorji so se z organizacijo olimpijskih iger, še posebej pa z gradnjo olimpijske vasi, osredotočali na razvoj suburbanega območja Saint-Seine-Denis, vsekoli pa poudarjali njen trajnostni značaj. Glavna olimpijska vas v pariški četrti Saint-Denis je bila dom 15.000 olimpijcem in podpornemu osebju v času iger in je ena od dveh stalnih struktur, zgrajenih za izvedbo iger. Sama izgradnja olimpijske vasi naj bi stala 1,85 milijarde dolarjev in je prve športnike sprejela 18. julija 2024, komercialna uporaba teh objektov pa naj bi se pričela v letu 2025. Zapuščina olimpijske vasi naj bi bila pretvorjena v stanovanjske in poslovne prostore, ki bodo izboljšali kvaliteto življenja in status prebivalstva tega in sosednjih okrožij (E+ELeader, 2024). Saint-Denis je namreč danes kljub svoji bližini mestnemu jedru in dobri prometni povezavi s strani Parižanov viden negativno, do njega gojijo strahove in predsodke. Gre za območje z velikim odstotkom islamskih prebivalcev, kar je desni politični pol skupaj z mediji označil kot očiten primer islamizacije, celo radikalnega islama, kar se je po terorističnem napadu novembra 2015 le še zaostri. S takšnim pogledom v medijih in vsakdanjih človeških interakcijah je migrantski delavski razred odrinjen iz pariške družbe in podvržen stalni socialni distanci in strahu (Bréville, 2022).

Že pred začetkom iger, junija 2023, je Vinci Immobilier (b. d.) objavil 174 oglasov za prodajo stanovanj v olimpijski vasi, ki naj bi bila vseljiva v letu 2025. Viri sicer navajajo, da je cena kvadratnega metra v olimpijski vasi znašala 7.000 EUR (Berkeley, 2023). S tem cene stanovanj ostajajo pod državnim povprečjem, hkrati pa so nižje od povprečne cene stanovanj v 19. okrožju, okrožju Saint-Denis, v katerem se olimpijska vas nahaja (Statista, 2024).

Zdi se torej, da so stanovanja dostopna in primerna za prebivalce okrožja. Cene so pod državnim povprečjem in povprečjem okrožja, prav tako v svoj načrt vključujejo podporne objekte, kot so šole, trgovine in pisarne. Poleg tega, kot trdijo gostitelji iger, so pri gradnji olimpijske vasi porabili 30 % manj ogljika, kot ga porabijo pri tipični francoski konstrukciji, materiali, ki so jih uporabili, so bili skoraj v celoti pridobljeni z dekonstrukcijo drugih objektov, električna energija

bo v 15 % pokrita s pomočjo sončnih kolektorjev. Zasnova soseske pa bo zagotavljala hladnejši prostor od svoje okolice, saj bo imela izolirane fasade, hladilna tla in številne zelene površine (International Olympic Committee, 2024). Medtem ko na strani MOK-a torej zasledimo številne prispevke o trajnostni olimpijski vasi, ki pod to besedo razume predvsem okoljsko trajnost, so zunanji gledalci nekoliko skeptični do označevanja iger in vasi kot trajnostnih, predvsem ko gre za družbeno trajnost.

Dominic Lutyens iz BBC opozarja, da regeneracija ni vedno nekaj pozitivnega, saj ta s seboj pogosto prinaša močne gentrifikacijske sile, kar v praksi pomeni prisilno evakuacijo ranljivih skupin (Lutyens, 2024). Poseg v okolje, ki sta ga MOK in organizacijski komite olimpijade v Parizu razumela kot (okoljsko) trajnostnega, so številni novinarji, lokalno prebivalstvo in aktivistične skupine razumeli kot družbeno netrajnostnega. Že pred otvoritveno slovesnostjo je francoski medij France24 (2024) poročal o prepričanju aktivističnih skupin, ki so oblast obtožile družbenega čiščenja (ang. *social cleansing*). Francoska oblast je v 2023 začela z evakuacijo 600 posameznikov, po večini migrantov, iz skvotov, ki so se nahajali v bližini novo zgrajene olimpijske vasi. Po ulicah Pariza so v bran revnemu prebivalstvu, ki je bilo brez opozorila izrinjeno na cesto, izobesili plakate s sloganom: »Da bi lahko sprejeli vse narode, smo morali izseliti vse tiste, ki so že bili tukaj« (Mounier, 2024). Za francosko vlado so skvoti namreč ena glavnih ovir za nadaljnjo revitalizacijo, medtem ko so za revno migrantsko prebivalstvo edini dom in sinonim za varnost (Hurtes, 2024).

Aktivisti so si bili precej enotni in odločni; trdili so, da je šlo za družbeno čiščenje, ki ga je prihod olimpijskih iger pospešil. Oblast je bila pri vsem tem nekoliko manj homogena, njihova statistika in argumentacija pa sta bili pomanjkljivi. Županja Pariza je odgovornost prelagala na državo, ta pa je zanikala, da bi olimpijada vplivala na njihovo delovanje na področju izseljevanja. Policija je izjavila, da je njihovo delovanje upravičeno in usmerjeno zgolj v varovanje javnega miru, zdravja in splošne varnosti v urbani regiji (Mounier, 2024). Organizatorji so kot protiangument uporabljali tako imenovano kulturno olimpijado, o kateri je med drugim prispevek pripravil tudi slovenski državni medij Val202 (Kučel, 2024). Šlo naj bi za program, ki združuje kulturo in umetnost z olimpijskim programom. »Kulturna olimpijada prvič daje priložnost, da pokažemo vse, kar nas združuje. Je priložnost za praznovanje vrednot, pomena in raznolikosti, ki sta skupna kulturi in športu« (Tony Estanguet v Paris 2024, 2024b). Glavni namen programa so organizatorji pripisovali povezovanju lokalnega prebivalstva in predstavitvi lastne kulture preostalemu Parizu in svetu. Pokazati so želeli – kljub visoki kriminaliteti na območju Seine-Saint-Denis –, da so lokalni prebivalci mladi, ustvarjalni in raznoliki, kar je prednost in edinstvena značilnost okrožja. S pomočjo lokalnega prebivalstva v sodelovanju z znanimi umetniki so

poslikali fasade, s čimer so želeli v urbanem okolju prikazati pristno zgodbo lokalnega okolja (Kužel, 2024). Kljub temu da je prav ta program predstavljal most med družbo in okoljem, se je njegovo udejstvovanje s koncem olimpijade izgubilo. Spletne povezave, ki jih najdemo na strani olimpijskih iger, so, odkar so se igre končale, nedelujoče (Paris 2024, 2024a).

Razprava

Strategija pariških iger se ob pregledu zasnove zdi kot odličen preliv iz teorije v prakso. Poročila, ki so jih izdali pred samimi igrami (Paris 2024, 2024c), nakazujejo, da so se odločili za organizacijo iger na način, da se bodo revitalizacije pariškega območja lotili s spodbudo prihajajočega dogodka (ang. *event-led*) (Smith, 2012). Igre naj bi torej uporabili kot koristno odskočno desko, ki bo v državo pripeljala številne investicije, ki bodo omogočile projekte za izboljšanje kvalitete življenja Seine-Saint-Denis. Okrožje, ki so si ga izbrali za središče iger in kjer so postavili tudi olimpijsko vas, govori o tem, da so izbrali periferno, suburbano območje. Gre za predel, ki je sicer naseljen, a še ni dosegel svojega celotnega potenciala. Organizacija iger bi območju tako omogočila napredek, medtem ko bi to organizatorjem ponudilo več prostora in bolj svobodno delovanje, kot bi ga imeli v samem centru Pariza. Odnos med organizatorji in lokalnim okoljem bi se izkazal kot pozitiven za obe strani. Z zasnovo olimpijske vasi so organizatorji naredili še korak dlje v smeri izboljšane olimpijade. Z gradnjo strešnih vrtov so se izognili krčenju zelenih površin, kar Smith (2012) sicer prepozna kot običajno negativno stran takšnega načrta. Prav tako so poskrbeli za gradnjo podpornih objektov, kot so šole, trgovine in pisarne, s čimer bi se v prihodnje odpirala nova delovna mesta.

Strešni vrtovi v olimpijski vasi nam lepo prikažejo primer zelenih iger v praksi. Z željo, da se izpelje zelene in najbolj trajnostne igre v zgodovini organiziranja takšnih dogodkov, so organizatorji izpostavili mnogotere primere trajnostne gradnje. Lotili so se alternativne postavitve športnih dvoran, med katerimi je bilo kar šest takšnih, ki so posedovale značaj začasne gradnje. S tem so se izognili poškodovanju in trajnim posledicam na fizično okolje ter ohranili tudi zgodovinske in kulturne značilnosti osrčja mesta. Tudi ostala infrastruktura, ki sicer ni bila povsem začasna, je vsebovala vsaj delne značilnosti začasne gradnje. Akvatični center je bil zgrajen na način, da so mu po poteku iger odstranili polovico sedežev in jih nadomestili s plezalnimi stenami, igrišči za ekipne športe in ostalimi elementi, ki bodo koristili lokalnemu prebivalstvu. V okolici novo zgrajenih dvoran in olimpijske vasi so posadili številna drevesa in rastline, s čimer so si

prizadevali povečati biodiverziteto. Ti in še mnogi drugi primeri dokazujejo, da se je Pariz zares približal, če ne celo dosegel okoljske, trajnostne cilje, ki si jih je zastavil MOK.

Kljub njihovi hvalevredni okolju prijazni organizaciji pa ta vtis na področju družbenega osivi. Organizacija, ki naj bi na prvo mesto postavljala deprivilegirano populacijo prebivalcev Seine-Saint-Denisa, se od svojih ciljev oddaljuje. Podobno kot se je to dogajalo na preteklih edicijah iger, so tudi v letu 2024 ljudje z nižjim statusom podlegli nemilosti gigantskih dogodkov. Aktivistične skupine so poročale o družbenem čiščenju, pa tudi sami prebivalci manjšinskih skupin so poročali o krivic, ki se jim dogaja. Človekove pravice so tako ponovno zavzele stranski tir in bile izrinjene iz agende. Kljub številnim obljubam, za katere ne vemo, ali se bodo v prihodnosti uresničile, so številne že danes zaznane le kot maska za javnost. Tako se povsem nerazumljiva zdi ukinitve spletne strani o kulturni olimpijadi, prav tako pa naju »dobra« organizacija gradnje olimpijske vasi nekoliko skrbi. Ni bilo mogoče najti podatka o tem, kdo je lahko in kdo dejansko je kupil stanovanja, ki so bila narejena iz prostorov v olimpijski vasi. Številni oglasi so namreč pod slikami ponujali dve ceni, eno z 20 % DDV in eno s 5 % DDV. Kdo je torej imel prednost pri pridobivanju teh stanovanj? Ali je bil odstotek neprofitnih stanovanj res tako visok, kot so obljubljali organizatorji? Ta vprašanja za zdaj ostajajo neodgovorjena, kljub pomanjkanju informacij pa sva o uspešnosti vasi skeptična. Kljub nizkim cenam stanovanj namreč ne smemo pozabiti, da so globoko pod mestnim povprečjem v tem področju tudi plače. Številni si ne morejo privoščiti najemnine, kaj šele nakupa lastniškega stanovanja.

Tako je označevanje iger kot trajnostnih izredno pogumno, a v tem primeru napačno in zavajajoče. Morda so igre z okoljskega vidika res trajnostne, morda celo z ekonomskega, saj je krožno gospodarstvo prineslo številne pozitivne učinke, a o družbeni trajnosti si ne bi upala govoriti. Meniva, da bi za označevanje dogodka kot trajnostnega morala obstajati merila, ki bi omejila rabo te besede zgolj za namen (lažne) promocije. Merila bi morala v obzir vzeti različne tipe trajnosti; ekonomsko, okoljsko, družbeno in tako dalje, prav tako pa bi morala jasno opredeliti, na kaj in na koga se trajnost nanaša. Za Pariz 2024 bi torej lahko rekli, da je po podatkih, ki sva jih pregledala, okoljsko trajnosten. Na področju okolja namreč navajajo statistiko z dobro argumentacijo. Podobno je tudi na ekonomskem področju. O družbeni trajnosti pa lahko govorimo z velikimi zadržki. Morda bo olimpijska vas res pripomogla k razvoju okrožja, a kdo bo to okrožje naselil zdaj, kaj se bo zgodilo s sedanjimi prebivalci in kaj to pomeni za inflacijo območja ... vse to ostajajo neznanke.

Zaključek

Mega dogodki so po definiciji precej oddaljeni od pojma trajnosti. Njihova obsežnost zahteva številne spremembe v okolju, sočasno pa njihova organizacija pomeni velik pretok ljudi v omejen prostor in čas. Kljub številnim oviram je bil Pariz odločen, da se temu zoperstavi in dokaže, da so olimpijske igre kot največji športni dogodek lahko trajnostne. V želji, da bi postali pionirji trajnostnih iger, so postavili načrt, ki je potekal v sožitju z okoljem in lokalnim prebivalstvom. Z okoljskega vidika sta bili za zadovoljitev ciljev ključni predvsem trajnostna infrastruktura in krožna ekonomija. S tem so zadostili MOK-ovim smernicam, zmanjšali ogljični izpust in se izognili propadu objektov, kar je bila stalnica predhodnih olimpijad. S perspektive družbene trajnosti pa ugotavlja, da je »zelena« zgodba nekoliko manj uspešna. Začasna gradnja je sicer omogočila, da je okolica znamenitosti v centru Pariza ostala brez posledic, vrnitev v vsakdanje življenje je bila tudi zato enostavna. Gradnja torej ni ogrozila turizma in s tem prihodka zaposlenih v turističnem sektorju. Osredotočenost na izrazito diverzificirano in deprivilegirano prebivalstvo območja Seine-Saint-Denisa pa ponuja dva obraza trajnostnih iger. Organizatorji, pariška in francoska oblast, so dosegli svoj cilj z revitalizacijo in regeneracijo primestja. Vzpostavili so nova delovna mesta in s preobrazbo olimpijske vasi zagotovili številna nova in cenovno ugodna stanovanja. Na drugi strani pa je revno migrantsko prebivalstvo doživelo družbeno čiščenje in občutilo gentrifikacijske sile, katerih razsežnost še ni povsem znana, a kljub temu predvidevava, da bodo njene posledice v prihajajočih mesecih ali celo letih še ostrejšje.

Infrastrukturni plani, s katerimi bi minimalno posegali v okolje in bi bili zgrajeni z mislijo na ljudi, so se izkazali za utopično idejo. Fizično okolje je poseglo v vsakdanje življenje prebivalcev in med njih vsililo nove razlike. Tako se zdi, da mesto ni grajeno za ljudi, ampak so ljudje umeščeni v mesto, ki so si ga zamislili odločevalci.

Literatura

- Barkeley, Geoff (2023): Paris 2024 Athletes Village apartments put up for sale. *Inside the games*. Dostopno na: <https://www.insidethegames.biz/articles/1138330/paris-2024-village-apartments-on-market> (Pridobljeno 7. september 2024).
- Bréville, Benoît (2022): Why Parisians fear and loathe Saint-Denis; »Sire, this is the rope that will one day strangle Paris«. *Le Monde diplomatique*. Dostopno na <https://mondediplo.com/2022/08/10stdenis> (Pridobljeno 3. junij 2024).
- Bruckner, Markus in Pappa, Evi (2013): News shocks in the data: Olympic Games and their macroeconomic effects. *Journal of money, credit and banking* 47(7): 1339–1367. Dostopno na: <http://dx.doi.org/10.1111/jmcb.12247> (Pridobljeno 29. april 2024).
- Conexpo Con Agg (2024): *A look into the construction of the Paris 2024 Olympic Village*. Dostopno na: <https://www.conexpoconagg.com/news/a-look-into-the-construction-of-the-paris-2024-oly> (Pridobljeno 10. avgust 2024).
- Doupona, Mojca in Petrović, Krešimir (2000): *Šport in družba: sociološki vidiki*. Ljubljana: Fakulteta za šport, Inštitut za šport.
- E+ELeader (2024): *What will happen to the olympic village after the paris 2024 games are over?* Dostopno na: <https://www.environmentenergyleader.com/stories/what-will-happen-to-the-olympic-village-after-the-paris-2024-games-are-over>, 1491 (Pridobljeno 2. september 2024).
- Florian, Maria-Cristina (2024): At the Eiffle Tower and Versailles Garden: Explore the temporary Venues of the Paris 2024 Olympics. *Arch Daily*. Dostopno na: <https://www.archdaily.com/1019785/at-the-eiffel-tower-and-versailles-garden-explore-the-temporary-venues-of-the-paris-2024-olympics> (Pridobljeno 22. avgust 2024).
- France24 (2024): *Lessons of 2024 athens Olympics? Resist the building urge*. Dostopno na: <https://www.france24.com/en/live-news/20240321-lessons-of-2004-athens-olympics-resist-the-building-urge> (Pridobljeno 21. julij 2024).
- Furness, Virginia (2024): Can Paris 2024 be the greenest games yet? *Reuters*. Dostopno na: <https://www.reuters.com/sports/olympics/olympics-can-paris-2024-be-greenest-games-yet-2024-07-26/> (Pridobljeno 1. julij 2024).

Gehl, Jan (2022): *Mesta za ljudi*. Fakulteta za arhitekturo. Ljubljana: FAZA – založniška dejavnost Fakultete za arhitekturo.

Gogishvili, Davide in Harris-Brandts, Suzanne (2019): Coinciding practices of exception in urban development: mega-events and special economic zones in Tbilisi, Georgia. *European Planning Studies* 28(10), 1999–2019. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1701995> (Pridobljeno 5. april 2024).

Grant Long, Judith (2013): Rethinking olympic infrastructure. *Urban Age*. Dostopno na: <https://urbanage.lsecities.net/essays/rethinking-olympic-infrastructure> (Pridobljeno 8. maj 2024).

Henderson, Abby Meaders (2017): Mega sporting events procedures and human rights: developing an inclusive framework. *American Indian Law Review* 41(2): 367–407. Dostopno na: <https://www.jstor.org/stable/26492267> (Pridobljeno 25. april 2024).

Hurtes, Sarah (2024): The olympics is transforming their neighborhood. And kicking them out. *The New York Times*. Dostopno na <https://www.nytimes.com/2024/07/20/world/europe/france-paris-immigration-homeless-olympics.html> (Pridobljeno 10. avgust 2024).

International Olympic Committee (2024): *All you need to know about Paris 2024 sustainability*. Dostopno na: <https://olympics.com/ioc/news/all-you-need-to-know-about-paris-2024-sustainability>. (Pridobljeno 11. september 2024).

International Olympic Committee (b. d.): 2024/2028 Host city election. *Olympics.com*. Dostopno na: <https://www.olympics.com/ioc/2024-2028-host-city-election> (Pridobljeno 25. julij 2024).

Kassens-Noor, Eva (2016): Transport Legacy of the Olympic Games, 1992–2012. *Journal of Urban Affairs* 35(4): 393–416. Dostopno na: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.2012.00626.x> (Pridobljeno 15. april 2024).

Kužel, Rok (2024): Seine-Saint-Denis bo težko postal del Pariza. *Val202*. Dostopno na: <https://val202.rtvsl.si/podkast/aktualno-202/173251477/175064433> (Pridobljeno 10. september 2024).

- Lenskyj Jefferson, Helen (2000). *The Olympic Games*. Emerald Publishing Limited.
Dostopno na: https://www.researchgate.net/publication/340535397_The_Olympic_Games_A_Critical_Approach (Pridobljeno 22. maj 2024).
- Lutyens, Dominic (2024): The controversy over Paris's Olympic village – and others. *BBC*.
Dostopno na: <https://www.bbc.com/culture/article/20240724-the-controversy-over-paris-olympic-village-and-others> (Pridobljeno 15. avgust 2024).
- Mlinar, Zdravko (2012): *Globalizacija bogati in/ali ogroža?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Mounier, Jean-Luc (2024): French authorities accused of 'social cleansing'! Of migrants and homeless before Paris Olympics. *France24*. Dostopno na: <https://www.france24.com/en/europe/20240630-france-accused-of-social-cleansing-of-migrants-and-homeless-before-paris-olympics> (Pridobljeno 12. avgust 2024).
- Müller, Martin (2018): What makes an event a mega-event? Definitions and sizes. *Leisure Studies* 34(6): 13–28. Dostopno na: <https://doi.org/10.1080/02614367.2014.993333> 3 (Pridobljeno 30. marec 2024).
- Otto, Tyson (2017): Rio's Olympic Aquatic Centre left in ruins after grand promises. *News.com.au*. Dostopno na: <https://www.news.com.au/sport/sports-life/rios-olympic-aquatic-centre-left-in-ruins-after-grand-promises/news-story/f0d7a5aedfd314c41ae42f66b98d5ca3> (Pridobljeno 5. avgust 2024).
- Paris 2024 (2021): *First Sustainability and Legacy report*. Dostopno na: https://medias.paris2024.org/uploads/2022/01/PARIS-2024-210831-Rapport-Durabilite-et-Heritage-VEENG_compressed.pdf (Pridobljeno 22. avgust 2024).
- Paris 2024 (2024a): *Cultural Olympiad*. Dostopno na: <https://olympics.com/en/paris-2024/the-games/celebrating/cultural-olympiad#what-is-the-cultural-olympiad> (Pridobljeno 12. avgust 2024).
- Paris 2024 (2024b): *Les jeux de Paris 2024 sont terminés!* Dostopno na: https://olympiade-culturelle.paris2024.org/carte?city=Paris&s=&where=city_name (Pridobljeno 11. avgust 2024).

- Paris 2024 (2024c): *Paris 2024 presents the latest advance in its low carbon strategy*.
Dostopno na: <https://press.paris2024.org/news/press-release-paris-2024-presents-the-latest-advance-in-its-low-carbon-strategy-175c-7578a.html>
(Pridobljeno 29. junij 2024).
- Paris 2024 (b. d.): *Venues; aquatic centre*. Dostopno na: <https://olympics.com/en/paris-2024/venues/aquatics-centre> (Pridobljeno 1. september 2024).
- Poole, Claire (2024): 5 inovative ways the Paris 2024 Olympics are going green. *Forbes*.
Dostopno na: <https://www.forbes.com/sites/clairepoole/p/2024/07/19/five-innovative-ways-the-paris-2024-olympics-are-going-green/>
(Pridobljeno 7. september 2024).
- Preuß, Holger, Andreff, Wladimir in Weitzmenn, Mike (2019): *Cost and Revenue Overruns of the Olympic Games 2000–2018*. Springer Fachmedien Wiesbaden. Dostopno na: <http://library.oapen.org/handle/20.500.12657/23163>
(Pridobljeno 29. maj 2024).
- Rutar, Boris (1997): Šport kot del družbene strukture v sodobnem svetu. *Anthropos* 29(4/6): 174–180. Dostopno na: <http://www.dlib.si>
(Pridobljeno 29. januar 2024).
- Smith, A. (2012): *Events and urban regeneration: The strategic use of events to revitalise cities*. New York: Taylor & Francis Group.
- Statista (2024): *Average price per square meter for residential real estate properties in Paris, France, in January 2024, by arrondissement; (in euros)*. Dostopno na: <https://www.statista.com/statistics/766844/price-per-square-meter-of-apartments-by-arrondissement-paris/> (Pridobljeno 7. september 2024).
- Tasci, A. D. Asli, Hahm, Jeeyeon (Jeannie) in Breiter Terry, Deborah (2019): A longitudinal study of Olympic Games' impact on the image of a host country. *Journal of Travel & Tourism Marketing* 36(4): 443–457. Dostopno na: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10548408.2019.1568952?casa_token=rXnRyp_X2ycAAAAA%3ARzHTVY5ldbFYSWBoTDfGcSyrVzD_JFF_naoqlR9B23kA34fbIz1HZiOuZjcInuiJu0YEixEymU7e1A (Pridobljeno 18. april 2024).

- Varley, Ciaran in Lockwood, Dave (2024): Recycled bottle tops and tables made from shuttlecocks – the greenest Olympics? *BBC*. Dostopno na: <https://www.bbc.com/sport/articles/cm52drr0lp1o> (Pridobljeno 8. september 2024).
- Vogrinc, Jože (2012): Prenos športnega dogodka kot televizijska kulturna forma. *Ars & Humanitas* 6(1): 73–87. Dostopno na: <https://doi.org/10.4312/ars.6.1.73-87> (Pridobljeno 6. februar 2024).
- Zembri-Mary, Genevieve (2022): Can post-Olympic Games urban regeneration be spontaneous and unplanned? The case of Athens Olympic Games (2004). *Journal of convention and event tourism* 24(3): 1–26. Dostopno na: <http://dx.doi.org/10.1080/15470148.2022.2156646> (Pridobljeno 29. maj 2024).